

גן שחרב

אסתר ראב

נעליה היו משומשות בצד אחד כלפי חוץ ושני העקבים שחוקים לאותו צד עד אפס — ודאי גרמו לכך רגליה העקומות, בצורת פרסה. הגרביים היו גסים והטביעו קמטים ברגל, השמלה התחתונה מאריג-צמר אדום ארוכה היתה מן העליונה מחוסרת-הגוון, פניה היו יבשים עם עיני-תכלת מימיות, העור השווף צד לעצמות וכן היו ידיה — נוקשות וגרמיות וטבעת-קידושין של כסף שקועה עמוק בבשרה היבש — ידי איכרה היו אלו, מכומשות מרוב עבודה; היה בכלה מנוקשות האבן הנתונה לרוחות ושטפיי-גשם.

בבירות העיר החלו חייה עם בעלה, סוחר אמיד; סחור סחר בפירות ירוקים ויבשים מטובים ושפעם של הלבנון ודמשק הקרובה; ברכה היתה בידיה הנוקשות של האשה הצעירה: של משמשין כי יעבש — ידיה מלקטות את הפירות המקולקלים מתוך הטובים, מיבשתם ומאווררת אותם; צימוקים אשר שולח בהם הרוזן היתה טובלתם בשמן עד שתפחו והתנוצצו כחרווי-ענבר אלה שלגרגרות היפהפיות העדינות. ידוע ידעה להבדיל בין מיני האגוז, הבטנים והשקדים השונים ואת תמרי ארם-נהרים היתה משרה ברוטב ומיצים שונים עד שהיו צפים בתוך כריהם כבתוך דבש צובב וכבד-יריח. וכשתפחה כרסה היתה מטלבת ומן-מה בין השקים ובהיסח-הרדע כמעט נבלט יצור מוזהב לתוך החנות פעם ופעמיים, שנה ושנתיים ושני יצורים התלבטו לרגליה בין שקי המשמש והשוזפים, רעו להם בפירות כעגלים קטנים, הלכו ותפחו, הלכו וגדלו.

הקטנים רעו להם בכרם-החנות והאבות הלכו מחיל אל חיל, סחרם פרץ וירבה מאד ושטרות הכסף הלכו ונצטברו; והנה לפתע נסתבכו אי-שם שבילי-עולם — והמלחמה

הלכה וקרבה אליהם. מתחילה היתה כרעם רחוק המתגלגל, אך לאט לאט הלכה וקרבה יותר ויותר; דרכי-דמשק נתמלאו חילות-תורכיה ואף של אשכנז קרבות, הרחוקה, הפירות הטובים הלכו אל פיות הצבא העורך קרבות, הלך חינם, אין כסף ובני-הארם השלווים גורשו מגן-ערוגם, מן המחסן המלא כל טוב בעור תפוחם תקוע להם בגרוגם... ולאט לאט נוקו השיניים, עם אולת הכסף אול גם המעשה ואחת גמרו לעזוב את העיר שבה חיו שנים רבות ולעלות לארץ-ישראל. ובני ארץ-ישראל היו נוטעים או פרדסים, חופרים בארות ומשקים במימיהן את העצים — פירות וגן היינו הך, גן נושא פרי; ידיה הגרומות של האשה השתוקקו לבחוש בפרי. נטעו להם האנשים פרדס בארמת-החומר הטובה שבאחת המושבות הגדולות, שאחינו בני-ישראל פרצו ורבו וראו בה ברכה במעשה-ידיהם. העצים אשר נטעו הווג גדלו: הדרים קטני-קומה, אך עקשנים ורעננים, ובהגיע תור תנובתם כוסו העצים פירות ירוקים וגדולים שהלכו והזהיבו. האשה מדדה את הפרדס בצעדיה, עברה מעץ לעץ ובידיה הגרומות הלכה הלך ומשש, הלך ולטף את הפירות הגדולים והמחוספסים, נקתה במטפחת את הכנימה השחורה, פה ושם הפירדה בין הענפים לבל ילחץ הפרי ביניהם; הפרדס בהשיליו הפיץ ריח נכחסן שהוא וגן-העדן החדש הוסיף ענף על ענף, צמח ונתבדר וידיה של האשה עושות בו ושולטות בתנובתו כאו כעתה.

אולם התנובה שהיתה נשלחת למרחקים ומביאה תמורתה זהב מושלכת עתה ערמות ערמות בצרי-דרכים וערביים קונים אותה כשהם משלשלים מתוך בלואיהם פרוטות קטנות ומוזהמות. את הבהמה והעוף יפטמו בפרי-הדר זה, כי סגר הים על הארץ הקטנה והנה נחנקת היא תחת שפע פירות זהבה, — ולחם אין, אין לחם ליהודה הנטועה!

המשפחה הקטנה אף היא כבר אוכלת פוחים במקום לחם. האיש יטול לו סל ימלאו לימונים וירד השוקה למכרם ותמורתם יביא קומץ קמח הדומה לסיד אפור, תפל. האשה תולשת עלי חובזה במורדות השלוליות, רוקחת ומטגנת פטריות — מטעמי המלחמה הם. לא יתבייש עתה גם האמיד באחינו להעלותם על שולחנו. עברה עוד שנת-מלחמה, שנה ארוכה וכבדה, אזלו שטרות-הכסף התורכיים, הקטנים והח-שובים, אחד אחד. המשפחה קבעה דירתה בתוך הפרדס

החלו לעשות כמוה כשחיוך של ספק על פניהם. גדולה הייתה תמיהתם על חרדת האשה לגנה אשר רבה הייתה כל־כך, בעוד אשר חיייהם הם מופקרים יום יום כעשב זה למגל הקוצרים הממגל כה וכה.

מפוייחה ומיוועה רבצה האשה כל היום על משכבה כנטולת־חיים. לעת ערב קמה, רחצה פניה בדלי המים, גררה ומצאה את שק־הטלית־ותפילין של בעלה, את קומקום־הנחושת הנתון על שתי אבנים מפויחות, את שמייכתה אשר תתכס בה, איגדה אותם וקשרתם בחבל של קש שהתירה מאחד העצים, ומבלי פנות ימינה ושמאלה עלתה למושב.

ימים אחרי ימים חלפו, שנים עברו, המלחמה חלפה. ילדי האשה גדלו והיו לאנשים, יצאו ובאו בין הבריות, הרוויחו לחמם. אך הפרדס עמד בחורבנו: לאט לאט פרצה לתוכו הביצה הקרובה עם כל משפחת שיחיה הפראים והזוללים: טיוון, דרדר ועולש. העצים יבשו פה ושם. החלק החרוך עמד אף הוא לא חי ולא מת. האדמה העלתה עשבים מאדמת בור, אך מדי קיץ בקיצו היתה האשה, אשר נתכופפה וזקנה עתה, חוזרת לפרדס. מאחריה היה משרך דרכו "פועל" אשר הביאה עמה "לעבודה". בפקודתה היה הפועל פותח את צינור המים והזקנה משולהבת וערה, הייתה לה עדנה פתאום, כאילו עורנה במחסי־הפירות בעיר המורחית, כאילו לבלב סביבה הפרדס הצעיר וילדיה התינוקות נושאים אליה עיניים רכות. — "הנה כאן, תן מים הנה ז!" — הייתה קופצת בין השוחות והתלמים היבשים — — —

ליד גדר פרדסו הפורח עמד השכן הצעיר והביט באשה הזקנה שאינה שפויה בדעתה: "אוי, גברתי היקרה, מדוע לא תטעי לך פרדס חדש?" האשה נפעמה, עיניה החלו לשוטט במבוכה על פני פרדסה העלוב. "מה, מה?" — גמגמה — "לעקור"? לנטוע פרדס חדש? "מלמלה לעצמה: "לא, כיצד? הן פרדסי נפלא הוא, גן־עדן הוא, רק נתעלף במקצת. משהו מים — ושב לחיות ולבלב..."

וכך חזר ונשנה הדבר מדי שנה עד שנאספה הזקנה. העצים נאספו אחריה אחד אחד והביצה השתלטה על פני כל השטח

תרצ"ד

הלמות־מקבות העירה בבוקר אחד את האשה משנתה. השמש כבר עמדה מעל האיִקְלִיפְטוֹסִים וליד גדר־הפרדס עמדו כעשרה פרשים הודים ועקרו במכושים את כלונסאות הגדר. האשה זנקה מתוך הצריף, זעקתה פלחה את האוויר, רצה מן האחד אל השני, תפשה בידיהם. ענקי־אדם פראים עמדו והחשיפו שיניהם, החלו מדרדרים בשפתם הזרה. רעם צחוק פרץ מפיהם: האשה נתלתה פרועת־שיער כשעי־ניה הקטנות לזהטות, נתלתה בכל גופה על הגבוה שבהם, זה שנראה כראש התבורה, אך הלה זרקה מעליו בתנועת־יד אחת כורזק צרור אין חפץ בו. היא התגוללה ורשרשה בתוך שמלותיה פעם, פעמיים, קמה לאט לאט ונשאה רגליה ישר בדרך העולה למושב. לאחר שעה חזרה ואתה חייל אנגלי שפקודה הייתה בידו מן המצביא: לא להרע לאשה ולא להשחית את עמל־כפיה. ברם, הכלונסאות הוצאו כבר עד אחד ובו בערב שמשו מאכל למדורותיו העליוות של המחנה ההודי.

האשה חזרה לצריפה. עתה שמרה על גבולות הפרדס הפרוץ באין גדר. היא שמרה לבל יגורעו העצים. כי הלכה וקרבה שעתם: כל כפיס יבש כבר היה לבער וגורלם של הירוקים הלך הלוך וקרב: כלילה אחד שמעה קול נפץ, גניחה וגדיעה. היא הרימה יללה כשועלה מטורפת ששיכלה גורייה — הגודעים נבהלו וברחו על נפשם. כעת עליה להשגיח בשבע עיניים: מחנה־פרשים חדש תקע את אוהליו במרחק צעדים מספר מאו הפרדס ואת סוסיו שלח לרעות בעשב ובצע־ים הפרדס. מאז הבוקר מתרוצצת היא במנעליה אשר נקרעו על פני הרגבים הקשים, כשסומכת־איִקְלִיפְטוֹס עבה בידה, מגרשת מכאן — פורצים משם. כארבה הקיפוח. יש אשר תשתמש במקל ויש אשר תרים את יללתה האיומה. זו המסמרת את השער. המתפרצים מדי שמעם אותה יסתמו את אוניהם וינוסו כל עוד תישא אורם רגלם...

ובבוקר אחד נעורה לקול נפץ של אש ובצאתה מצריפה גדלקו עיניה הכבויות והחלו לבעור אף הן באש פראית. להבה עלתה בארבע פינות הפרדס; הם דגו את גן־עדנה באש. ענפים אחדים החלו להחרך, העלים התכווצו כשערות בהריחן אש, אבל העצים מאנו להידלק. רק הספיח וכמה שיחים יבשים בערו. האשה טפחה כפיפה, מלאה אותה עפר והחלה זורקת לתוך האש. חיללים אחדים, ברצינות־למחצה,

בצריף־קרשים ישן נושן כדי לקמץ את שכר־הדירה במושבה המיושבת קציני־צבא לרוב. העצים טפוחי־ידיהם רעו להם בבדידותם. וכשהאיש היה קם לתפילת שחרית כיוון פניו מזרחה לצד ירושלים הקדושה ומרחבי־הפרדסים השתרעו לפניו עד מוצאי הירקון. על פני קהל ירוקים אלה היה שולח תפילתו למזרח. פני האיש רוים היו, העת הרעה נתנה בו אותותיה. וצבאות הולכים וצבאות באים ומגפה הביאו כנפיי־בגדיהם רוח־שי־הפינים והמגפה פשתה ואכלה גם בתושבים והאיש חלה בחולי זה ויתאבק וימות. לקחה האשה את שני ילדיה, מסרה אותם לקרוביה ותשב לגור באהלה אשר בפרדסה, לעבדו ולשמרו מפני קהל הדורסים המהרסים: חילות הצבא ובהמותיו החונים המונים המונים בסביבה.

בבוא הערב עם רשרוש האיִקְלִיפְטוֹסִים ב"וואדי" הקרוב, רשרוש כקול מים רחוקים כשטפם, היו יריות בודדות מתנפצות בביצה הסמוכה ובין יריה ליריה נמשך קירקור הצפרדעים שלוו וטוב ומבטיח לחם, חמאה וחמימות עיניהם של הילדים בבית, גם שק־הטלית־ותפילין של הבעל שהיה תלוי בפנינת הצריף השרה בטחון וקירבת אלוהים אשר בספרים שבהם ידע קרוא רק הוא, הבעל, זה אשר היה לא אהוב ולא שנוא עליה, זה אשר היה — ואיננו, וחסל. היא הקיפה את הפרדס פעם ושתיים, ברקה את המרחב בעינה החדה, ישרה כלונס־גדר שמוט; מתחת אחד העצים התחמק תן ארד־זנב. היא לא שמה לבה אליו כאילו היה זה ללב־בית. אשים התחילו מהבהבות באופק. מחנה הצבא העלה את מדורותיו. מגוחה ירדה עליה, כעת לא ינתקו עוד מסירים ואישם מחבלי־הגנים! האשה חלצה את מנעליה הכבדים ושכבה בטוחות על מיטת אלמנותה.

פצצות התעופפו מעל הפרדסים, עמים נלחמו בעמים והשליי־טים החדשים כבשו את המושבה. חילות אלה וחילות אלה שווים הם: היום חיים ומחר מתים, ואיזה ערך יש לפרי־עמלם של אזרחים שלווים בבתיהם? אלה לא ראו מוות פנים אל פנים ופרי־עמלם, גני־שלום אלה הירוקים, מה ערכם ומה כוחם לעומת גל של זעה, דם ורעב חי, שהציף את הארץ? כאין וכאפס המה: עקור ושרוף וחמם הבשר העלוב.